

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію

Твердохліб Наталії Гнатівни

**на тему: «Психологічний супровід розвитку стресостійкості
у військовослужбовців в умовах воєнного стану»**

поданої до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 «Психологія»

**Актуальність теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами,
планами, темами**

У контексті тривалого воєнного стану в Україні особливої значущості набуває проблема стресостійкості військовослужбовців. Стресостійкість як інтегральна характеристика особистості, що забезпечує ефективне функціонування в умовах підвищеної психоемоційної напруги, постає провідним чинником збереження боєздатності, адаптаційного потенціалу військових кадрів. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного вивчення та систематизації сучасних наукових підходів до розуміння феномену стресостійкості, зокрема в контексті механізмів її формування, аналізу адаптаційних процесів, психологічних механізмів та факторів, що визначають здатність військовослужбовців протистояти стресогенним ситуаціям у складних соціально-психологічних та бойових умовах. Тому, дисертація Н. Г. Твердохліб, присвячена дослідженню особливостей психологічного супроводу розвитку стресостійкості у військовослужбовців в умовах воєнного стану повністю відповідає актуальному запиту психологічної спільноти.

Дисертаційне дослідження виконане у межах комплексних науково-дослідних тем кафедри психології Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» «Соціально-психологічний супровід збереження психічного здоров'я особистості в умовах трансформації суспільства», «Трансформаційні процеси розвитку та становлення особистості у кризових ситуаціях: сучасні психосоціальні

виміри» (Державний реєстраційний номер: 0122U201363 від 06.11.2022), що демонструє наукову цінність та підтверджує актуальність розвитку вітчизняної психологічної науки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність

Дисертація має чітку структуру і складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі викладено відомості про актуальність і стан дослідження означеної проблеми, сформульовано мету, об'єкт і предмет дослідження, завдання, визначено наукову новизну і практичне значення отриманих результатів.

Перший розділ дисертації «Теоретично-методологічні дослідження стресостійкості у військовослужбовців в умовах воєнного стану» присвячено аналізу вітчизняних та іноземних джерел з проблематики дослідження. Проаналізовано чинники, властиві переходу стресу в еустрес та стресу в дистрес. Розглянуто основні характеристики моделей стресу.

Виокремлено компоненти стресостійкості (особистісний, психофізіологічний, когнітивний, емоційно-мотиваційний) та чинники бойової обстановки (чинник раптовості, чинник небезпеки, чинник невизначеності, чинник дефіциту часу й збільшення темпу дій), що мають тісний зв'язок між собою та впливають на діяльність військовослужбовця в залежності від зміни зовнішніх умов та ресурсів адаптації. Визначено закономірності та чинники розвитку стресостійкості у військовослужбовців.

Таким чином, матеріал першого розділу створює необхідне теоретичне підґрунтя для подальшої побудови емпіричного дослідження.

У другому розділі «Дослідження психологічних чинників розвитку стресостійкості у військовослужбовців в умовах воєнного стану» розкрито загальну стратегію дослідження та здійснено обґрунтування системи методичних прийомів та діагностичних методик.

У ході емпіричного дослідження визначено, що військовослужбовцями застосовуються чотири основні стратегії подолання стресів: психофізіологічна, емоційно-комунікативна, когнітивна та ціннісно-вольова складова. Використання діагностичного інструментарію дозволило визначити розвиненість копінг-стратегій, рівні стресу, комунікабельність та їх співвідношення у структурі копінг-поведінки військовослужбовців різних вікових груп.

Результати дослідження вказали, що психофізіологічний компонент стресостійкості у військовослужбовців залежить від рівня депресії, тривожності та фобій, які виявляються в умовах війни. Завдяки життєвому та професійному досвіду вони здатні рефлексувати власні внутрішні ресурси, адекватно сприймати, аналізувати й оцінювати особливості проблемної ситуації. Здобуті навички успішно використовують для вирішення конфліктних ситуацій, що позитивно впливає на формування стресостійкості.

У третьому розділі «Концептуальна модель психологічного супроводу військовослужбовців в умовах воєнного стану» запропоновано концептуальну модель психологічного супроводу військовослужбовців в умовах воєнного стану. Мета психологічного супроводу полягала у зниженні соціальної напруги у військових колективах, попередженню виникнення дестабілізаційних індивідуально-психологічних факторів, формуванні адаптивних функцій та нормалізації психоемоційного стану військовослужбовців.

Розглянуто алгоритм психологічного супроводу особового складу, що становить систему кроків, містить встановлення цілей, проєктування, визначення змісту та вибір методів і форм профілактики та корекції психічного стану військовослужбовців, а також створення позитивного настрою. Основною метою даного алгоритму є підготовка військовослужбовців до швидкого та успішного відновлення, забезпечення прийняттого режиму життя та психологічного комфорту, особистісного розвитку та готовності до змін.

Аналіз отриманих результатів впровадження системи психологічного супроводу військовослужбовців різних вікових груп підтвердили практичність методів і форм роботи, що спостерігається у зниженні проявів у психофізіологічних проявів стресу: депресії, тривоги та фобій.

Дослідження відрізняється логічністю на всіх етапах його виконання – як на етапі обґрунтування наукового апарату, так і при викладенні розділів та висновків дисертації у відповідності до визначених мети та завдань.

У цілому дисертація Наталії Гнатівни Твердохліб виконана на відповідному до вимог науковому рівні. Дисертантом представлено теоретичний аналіз та наукові результати, що окреслює наукову новизну, теоретичне і практичне значення наукової праці.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях. Дослідження відзначається високим рівнем наукової новизни та становить вагомий внесок у розвиток сучасної психологічної науки. Вперше обґрунтовано концептуальну модель психологічного супроводу військовослужбовців, що опирається на опис алгоритм забезпечення психічного здоров'я та підвищення адаптивних здібностей військовослужбовців у стресових ситуаціях та містить проведення оцінки психічного стану, психологічні консультації, терапевтичні сесії, розробку програм групових занять. Модель ґрунтується на адаптаційних механізмах, комунікативних навичках, копінг-стратегіях та системі ціннісних орієнтацій військовослужбовців, що дозволяє підвищити їхню стійкість до стресових ситуацій.

Розроблені на етапах виконання дисертації теоретичні положення та практичні рекомендації, проміжні та заключні висновки на достатньому науковому рівні відображені у тексті дисертації та наукових публікаціях. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 12 наукових праць, у тому числі 6 статей в наукових фахових виданнях з психології, включених до переліку, затвердженого МОН України та міжнародних наукометричних баз даних; 7 – апробаційного характеру.

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження полягає у розробці та апробації концептуальної моделі психологічного супроводу військовослужбовців, що включає алгоритм оцінки психічного стану, індивідуальні консультації, групові заняття, спрямовані на формування адаптивних механізмів і зниження психічного виснаження. Апробація продемонструвала ефективність у контексті емоційної стабільності, самоконтролю та застосування копінг-стратегій.

Виокремлені компоненти стресостійкості (особистісний, психофізіологічний, когнітивний, емоційно-мотиваційний), емпіричні результати дослідження, концептуальні моделі оцінювання адаптивного потенціалу військовослужбовців, що дозволяють ідентифікувати ключові чинники емоційної стабільності та прогнозувати ефективність їхньої поведінки в умовах бойового навантаження, можуть бути використані при підготовці здобувачів вищих навчальних закладів з таких дисциплін, як: «Психологічне консультування військовослужбовців», «Кризове психологічне консультування», «Психологічний супровід військовослужбовців».

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації. Зміст анотації ідентичний основним положенням тексту дисертації та не містить інформації, відсутньої в дисертації. Запропоновані наукові положення та висновки розкриті та аргументовані у тексті анотації та дисертації є ідентичними. Дисертація та анотація оформлені відповідно до вимог, встановлених до кваліфікаційних наукових праць на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

За рівнем наукової новизни, практичної значущості, змістом, логікою викладення матеріалу, узагальненнями, висновками та пропозиціями дисертація Твердохліб Н. Г. є завершеним науковим дослідженням та відповідає спеціальності 053 Психологія. Дисертація виконана на достатньому теоретичному та емпіричному рівнях вивчення проблеми, отримані результати ґрунтуються на методологічних підходах, валідних психодіагностичних

методиках. Науковий внесок здобувача у розробку теми дослідження підтверджується новизною отриманих результатів. Це засвідчує відповідність дисертації усім формальним і змістовим вимогам, визначеним чинними нормативними вимогам МОН України.

Виклад матеріалу загалом подається обґрунтовано, розділи дисертації пов'язані між собою, висновки логічно узагальнюють отримані результати. Тема, мета, об'єкт і предмет, завдання дослідження, кількість друкованих праць відповідають чинним нормативним вимогам до наукових робіт такого рівня. Робота виконана державною мовою. Ознак порушення дисертантом академічної доброчесності не встановлено.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Для удосконалення подальших досліджень, слід висвітлити певні аспекти, які, на наш погляд, є дискусійними.

1. Автором проаналізовано теоретичні моделі та чинники стресостійкості особистості. Проте, потребують уточнення індивідуально-психологічні та соціально-психологічні чинники стресостійкості військовослужбовців.

2. У другому розділі емпіричне дослідження побудовано на системному підході. У той же час, на наш погляд, потребує підсилення виявлення взаємозв'язків між компонентами застосованих методик.

3. Автором запропоновано концептуальну модель психологічного супроводу, надано рекомендації щодо підвищення рівня стресостійкості військовослужбовців, проте, для подальшого поширення практики підготовки психологів доцільно розробити методичний кейс: програми занять, дорожні карти та техніки, що забезпечить цілісну підготовку фахівців у навчальних закладах.

4. Робота містить стилістичні та друкарські помилки.

Наявні зауваження й побажання не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження, його теоретичної та практичної цінності як такого, що є завершеним, цілісним і самостійним, характеризується науковою новизною, теоретичним і практичним значенням.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертація Твердохліб Наталії Гнатівни «Психологічний супровід розвитку стресостійкості у військовослужбовців в умовах воєнного стану» є самостійною, завершеною науковою працею, яка за актуальністю, науковою новизною, науковою та практичною значущістю отриманих результатів відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології
Академії праці,
соціальних відносин і туризму

Людмила БЕГЕЗА

